

Značaj i taksonomija vrijednosti u djelima Pavla Vuk-Pavlovića

Šestak, Stella

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:524596>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-27**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

**STELLA ŠESTAK
ZAVRŠNI RAD**

**ZNAČAJ I TAKSONOMIJA VRIJEDNOSTI U DJELIMA
PAVLA VUK-PAVLOVIĆA**

Čakovec, srpanj 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Čakovec)

PREDMET: Filozofija odgoja

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Stella Šestak

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Značaj i taksonomija vrijednosti u djelima
Pavla Vuk-Pavlovića**

MENTOR: doc. dr. sc. Draženko Tomić

Čakovec, srpanj 2020.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD.....	3
2. ŽIVOTNI PUT PAVLA VUK-PAVLOVIĆA	4
3. FILOZOFIJA ODGOJA	6
3.1. Budućnost	6
3.2. Temelji djelovanja pedagogije	8
3.3. Pedagogija i filozofija.....	9
3.4. Vrijednost i stvaranje	10
3.5. Duhovnost	11
4. SUVREMENI PRISTUP ODGOJU	12
4.1. Holistički odgoj.....	12
4.2. Partnerstvo	12
4.3. Ljubav u odgoju	13
4.4. O empatiji	15
4.5. Osobnost odgojitelja	15
4.6. O individualitetu	15
5. ESTETIKA I UMJETNOST U ODGOJU.....	16
5.1. Struktura estetskog doživljavanja	16
5.2. Estetski odgoj	18
5.3. Mogućnost estetskog odgoja.....	19
6. BILJEŠKE I MISLI.....	20
6.1. Etika	20
6.2. O sreći	20
6.3. O etici u Vuk-Pavlovića	21
7. MIŠLJENJE O JOHNU LOCKEU	22
8. PJESNIŠTVO	23
9. ZAKLJUČAK	26
LITERATURA	27
Kratka biografska bilješka.....	
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	
Izjava o javnoj objavi rada	

SAŽETAK

U ovom se radu propitkuje vrijednosna taksonomija hrvatskog filozofa Pavla Vuk-Pavlovića, njegova značajna djela te ona koja se posebno odnose na odgoj tj. na filozofiju odgoja. Vrijednosti predstavljaju temelj njegovog filozofskog promišljanja. Želi ih živjeti u sadašnjosti i prenijeti u budućnost. U tom nastojanju odlučujuću ulogu ima odgoj mladih naraštaja, kompetentnost odgojitelja i ostvarenje slobode u radu i stvaranju. Nabrojane su vrijednosti koje bi se trebale protežirati u odgojno-obrazovnom procesu. Među njima ljubav svakako zauzima istaknuto mjesto. Svoju važnost ima i estetika u odgoju. U radu je spomenuto i Vuk-Pavlovićevo razmišljanje o ulozi etike u odgoju kao i same spoznaje. Temeljna nastojanja oko izgradnje originalnog filozofsko-odgojnog sustava svoj odjek imaju i u Vuk-Pavlovićevom pjesništvu u kojem na umjetnički način prenosi svoju filozofiju ali i vlastito promišljane suvremene zbilje. Ovaj rad je doprinos sagledavanju važnosti vrijednosti u odgoju, i to na način Pavla Vuk-Pavlovića.

Ključne riječi: Pavao Vuk-Pavlović, filozofija odgoja, aksiologija

SUMMARY

This paper examines the value taxonomy of the Croatian philosopher Pavao Vuk-Pavlović and his significant works, especially those related to education ie the philosophy of education. The foundation of his philosophical thinking are values. He wants values to be lived in the present and then passed on to the future. To achieve this, certain things have big roles such as education and upbringing of young generations, the competence of educators and creating freedom. The values that should be thought and passed on in the educational process are mentioned in this work. Among all of the values, love certainly occupies a prominent place. Aesthetics also have an importance in education. This work also mentions Vuk-Pavlović's thinking about the role of ethics in education as well as cognition itself. Vuk-Pavlović made effort to build an original philosophical and educational system that he also showed in poetry, in which he transfers his philosophy in an artistic way, as well as his own well thought out contemporary realities. This work is a contribution to understanding the importance of values in education through approach of Pavao Vuk-Pavlović.

Key words: Pavao Vuk-Pavlović, philosophy of education, axiology

1. UVOD

Predmet ovog završnog rada je upoznati se naukom o vrednotama Pavla Vuk-Pavlovića uz posebnim naglaskom na njegovom promišljanju odgoja i obrazovanja. Vuk-Pavlović je bio filozof i sveučilišni profesor. Njegova djela odnosila su se bavila i odgojem, estetikom i aksiologijom. Osim u filozofskim djelima svoja razmišljanja je iznosio i u obliku pjesništva.

Vuk-Pavlović je kao filozof odgoja cijenjen u Hrvatskoj, ali i u Makedoniji gdje je interniran nakon Drugog svjetskog rata i djelovao do mirovine. Uvelike je pridonio promicanju ideje o filozofiji odgoja te je podigao svijest tadašnjeg društva u svrhu napretka u odgoju i obrazovanju. Upravo je to motivacija za odabir ove teme. Tekovine Vuk-Pavlovićevog filozofiranja i danas su prisutne u filozofsko-pedagoškoj misli.

U prvom dijelu ovog rada nalazi se životopis Vuk-Pavlovića. U drugom dijelu rada opisuje se filozofija odgoja, pogled na budućnost, filozofija vrijednosti, uloga umjetnosti u odgoju, suvremeni pristup odgoju te mišljenje o filozofu John Lockeu uz pojašnjenje pjesništva.

2. ŽIVOTNI PUT PAVLA VUK-PAVLOVIĆA

Pavao Vuk-Pavlović rođen je u Koprivnici 9. veljače 1894. kao Pavao Wolf, a ime je dobio po baki Pauli Granitz, izvještava Milan Polić (2001) u radu koji se bavi životom Pavla Vuk-Pavlovića. Bio je dijete majke Janke (Johanne) rođene Granitz i oca Slavka (Samuela) Wolfa. Pavlovi roditelji u Koprivnicu su došli iz Zagreba kako bi Slavko Wolf otvorio svoju odvjetničku kancelariju. Oba roditelja su mu porijeklom Židovi što je utjecalo njegov odgoj. Nakon smrti očeva oca Benjamina Wolfa obitelj je 1900. u Zagrebu prešla na katoličku vjeru. Četiri godine Pavao je pohađao osnovnu školu u Koprivnici a gimnaziju u Zagrebu. Prvi razred je završio u Donjogradskoj gimnaziji, a od drugog do osmog je bio u Gornjogradskoj klasičnoj gimnaziji. U tom životnom razdoblju pokazivao je velik interes za jezik i književnost. Očito je to u njegovim prijevodima pripovijesti s francuskog jezika i dramske priče *Sniješkino kraljevanje*. Priča je praizvedena 1911. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu. Pavla su zanimala starogrčka i rimska kultura, umjetnost te posebice filozofija.

Pavao Vuk-Pavlović se odlučio upisati na Filozofski fakultet Sveučilišta u Leipzigu. Odslušao je četiri semestara, a zatim se vratio u Zagreb tijekom Prvog svjetskog rata gdje je ostao u vojsci sve do 1919. godine. Do 1918. godine se bavio prevođenjem Boccaccia, Tagorua i Strindberga te je koristio pseudonim Vuk Pavlović. Pseudonim je osmislio prijevodom svojeg prezimena Wolf i preoblikovanjem imena Pavao u prezime Pavlović. Kada je navršio 24. godinu i postao zakonski punoljetan, odlučio je i zakonski promijeniti svoje ime u Pavao Vuk-Pavlović. Ovaj čin je zapravo dokaz njegove želje za preobrazbom u Hrvata katolika, što je njemu bilo vrlo važno. Završetkom Prvog svjetskog rata Pavao Vuk-Pavlović upisao se na Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu gdje je osobito bio zahvalan profesoru filozofije i pedagogije Đuri Arnoldu. Uzajamno su se izuzetno cijenili. O tom svjedoči i knjiga *Stvaralački lik Đure Arnolda* čiji je autor upravo Pavao Vuk-Pavlović. Nastala je povodom osamdesete godine života Đure Arnolda (1934.).

Pavao Vuk-Pavlović položio je filozofsko-pedagoški ispit odličnim uspjehom 1919. godine, a ubrzo nakon toga predao je doktorsku disertaciju *Spoznaja i spoznajna teorija*. Rigoroz iz njemačkog jezika je položio 1920., a iz filozofije 1921. Tako je iste godine promoviran na Sveučilištu u Zagrebu za doktora filozofije. Đuro Arnold zadao mu je zadatak domaće radnje na temu *Mogućnost i granice estetskoga uzgoja u vidu*

individualne i socijalne pedagogike. Kako bi se Pavao Vuk-Pavlović što više usavršio, proveo je dva semestra u Berlinu na sveučilištu gdje je studirao praktične discipline od kojih je najviše volio slušati estetiku, sociologiju, pedagogiju i primjerenu psihologiju. Bez obzira na sva znanja koje je posjedovao Pavao Vuk-Pavlović uvijek je tražio nešto više pa je pohađao i Centralni institut za odgoj i nastavu u Berlinu. Tamo je dobio bolji uvid u rad s nadarenom djecom, program odgajališta i domova za, kako su ih tada zvali, zaostalu djecu.

Kao odgovor na domaću radnju za profesorski ispit, Pavao Vuk-Pavlović predao je rukopis od 166 stranica 1922. godine. Rukopis je vrlo značajan zato što je već tada iznio svoju osnovu filozofije odgoja što će kasnije u svojim djelima još više razrađivati. Iste godine, Kraljevsko povjerenstvo srednjoškolskog učiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji odobrilo mu je predavanje filozofije i pedagogije kao glavnih struka, a njemački jezik kao sporedne. Radio je na trećoj gimnaziji u Zagrebu, a za to vrijeme doradio je i objavio već spomenutu doktorsku disertaciju *Spoznaja i spoznajna teorija*. Godine 1928. počeo je raditi na Višoj pedagoškoj školi i bio je nastavnik više predmeta filozofije i pedagogije. Ubrzo nakon toga postigao je docenturu iz filozofije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1929.).

Nadalje Polić (2001) piše da se sve do 1932. godine Pavao Vuk-Pavlović bavio promišljanjem stavova iz svojeg rukopisa *Mogućnost i granice estetskoga uzgoja u vidu individualne i socijalne pedagogike*. Djelo nije bilo objavljeno, ali je bilo temelj za novu knjigu *Ličnost i odgoj* (1932.). Osim toga, bio je autor knjige *Spinozina nauka* 1938. godine, a bio je i autor nekoliko znanstvenih članaka objavljenih u časopisu *Napredak* od kojih se najviše ističe *Vrednota i stvaralaštvo* iz 1937. godine. Na sveučilištu je djelovao do akademske 1940./41. godine kada je još za Kraljevine Jugoslavije naglo suspendiran i prisilno umirovljen. Drugi svjetski rat proveo je podalje od javnog djelovanja iako ga je nakon završetka rata tadašnja vlast priznala žrtvom fašizma i ponovo zaposlio kao sveučilišni nastavnik. Budući da u svojim predavanjima nije dovoljno naglašavao tekovine rata dio studenata je bojkotirao njegov seminar. Pavao Vuk-Pavlović je poslije tog događaja počeo raditi kao sveučilišni knjižničar, razbolio se i završio u invalidskoj mirovini.

Akademsku karijeru je nastavio na Sveučilištu u Skopju. U to vrijeme napisao je više filozofskih djela i dvije knjige pjesama. Pavao Vuk-Pavlović ostavio je trag i na

filozofiju u Makedoniji. Na stotu obljetnicu njegova rođenja objavljena je knjiga *Tvoreštvo i muzejska estetika – Principite na Estetička laboratorija*. Pavao Vuk-Pavlović se nakon umirovljenja vratio u Zagreb. Prije smrti objavio je djelo *Duševnost i umjetnost* (1976.) kojim je sasvim dovršio misli iz rukopisa *Mogućnost i granice estetskoga uzgoja u vidu individualne i socijalne pedagogike*. Pavao Vuk-Pavlović preminuo je 13. studenoga 1976. godine u Zagrebu. Iza njegovog rada stoje vrednote koje će povijest uvijek prepričavati, a njegove su se filozofske misli širile još prije smrti. (Polić, 2001)

3. FILOZOFIJA ODGOJA

Pavao Vuk-Pavlović smatra odgoj neodvojivim dijelom filozofije. Razlog tome je promišljanje o budućnosti i vrijednostima (Polić, 2001). Prve sveske Vuk-Pavlovićevih sabranih djela pripremio je i objavio Milan Polić 1996. godine. To su *Ličnost i odgoj* i osam radova o odgoju kao i sedam preostalih radova. Kao profesor, Vuk-Pavlović je na fakultetu predavao dva kolegija vezana za filozofiju odgoja „Povijest odgoja i odgojnih teorija“ te „Filozofija odgoja“. Kolegiji su se održavali od 1931. s tim da je posljednji kolegij trajao samo dvije godine. Od studenata koji su pomno pratili filozofiju Vuk-Pavlovića, ističe se Josip Marinković, i sam autor dviju knjiga o filozofiji odgoja: *Utemeljenost odgoja u filozofiji* (1981.) i *Ogledi iz filozofije odgoja* (1987.). Marinković od 1985. godine ponovno predaje kolegij Filozofija odgoja. Dvije godine poslije osnovana je Katedra za filozofiju odgoja na tadašnjoj Pedagoškoj akademiji – prva u Hrvatskoj. Isti kolegij s vremenom se uvodi i za predškolski odgoj. (Polić, 2004).

3.1. Budućnost

Vuk-Pavlović (1996.) svraća pozornost na zakon koji neumorno prenosi vrijednosti iz prošlosti u budućnost. To je stalan, konstantan zakon. Nadalje, ovaj zakon potiče ljude na traganje za smislom u onom što im se čini nedostižno. Kao još jedan primjer trajnosti koju budućnost sadrži, navodi činjenicu da naraštaj ostavlja dubok trag u čovjeku. On to naziva „trajnim uporištem“, mogućnošću da čovjek kroz

vrijednosti živi zauvijek. Dakako, svaki bi čovjek trebao osjetiti povjerenje u budućnost i ne živjeti radi življenja. Njegovo povjerenje u budućnost postaje i smisao njegovog života. Smatra kako bez tog povjerenja, koje potiče iz nečeg što je potpuno neiscrpno, ljudi se ne bi divili onom što im daje vrijednost za život. U ovom kontekstu spominje i „božanstvenog mudraca starine“ koji se bavio pitanjem o kreposti odnosno vrlinama. Pitanje se odnosi na prenosivost vrlina: je li relevantna prenosivost u ovom kontekstu s obzirom na predaju znanja? Vuk-Pavlović dalje nastavlja kako je prenašanje vrlina iz generacije u generaciju isto moguće kao i prenošenje znanja. Ono može živjeti izvan samog pojedinca odnosno, djelovati nadindividualno. Upravo se na tako postavljenim temeljima može izgraditi budućnost. Tada život dobiva još viši smisao gdje se život ne svodi samo na življenje radi življenja nego se traga za nečim boljim. Tek nakon tog koraka, može se tražiti kultura ili duhovna vrijednost. Stoga, Vuk-Pavlović kaže kako ljudi time zapravo imaju dva zadatka ispred sebe: 1) svesti sve stvari koje se događaju izvan onoga što čovjek želi na prikladan oblik prenašanja i 2) eliminirati zapreke i kreirati temeljne uvjete kako bi postigli ono čemu se zaista teži. Ove zadatke Vuk-Pavlović naziva idealima. Prvom se idealu pristupa kroz otkrivanje i upoznavanje znanosti, filozofije i umjetnosti. Sve troje ima važnu zajedničku karakteristiku, a to je prenašanje činjenica i doživljaja iz prošlosti u budućnost. Drugi ideal je ono što se odnosi na glavni cilj. To je, kako kaže Vuk-Pavlović, vrhovni zakon kojeg treba provoditi država. Država također mora sadržavati vrijednosti. Bez toga se izdvaja iz cjeline duhovnosti te djeluje izvan moći. U tom smislu, Vuk-Pavlović opisuje i što bi značilo odrediti državu 'samosvrskom'. Govori kako bi to samo po sebi predstavljalo poricanje smislenosti. Između ostalog izuzev znanosti, filozofije i umjetnosti, iznimno je važno socijalno dobro koje garantira budućnost. Naprotiv rečenom, ako država u bilo kojem pogledu sprječava, zanemaruje ili čak šteti održavanju i prenošenju vrijednosti, to je veliko zlo, kaže Vuk-Pavlović, i to ne samo prema ljudima, nego i prema samoj državi. Tvrdi dalje da je duh budućnosti borba za ravnopravnost, zajedništvo, političku i ekonomsku slobodu, znanstveno istraživanje, umjetničko izražavanje i dr.

3.2. Temelji djelovanja pedagogije

U *Sabranim djelima Vuk-Pavlovića* (2008) opisane su vrijednosti koje utječu na budućnost samo ako se sadašnja generacija oko toga trudi; prenošenje duhovnosti sinonim je za budnost budućnosti. Gdje postoji i djeluje svijest tada je prisutno i prenošenje vrijednosti. U takvoj prirodi odgajanje dostiže svoju cjelovitost. Budućnost kao vrijeme ne zadaje neki određen cilj čovjeku, ali mu služi kao funkcija odgajanja ili ideja pedagogije. Budućnost u tom smislu stvara put po kojem se takva djelatnost kreće i jedno bez drugoga ne može postojati. To je nezamjenjivo kao alat bez kojeg se ne može odraditi posao. Kada se kaže da nešto ima budućnost zapravo se dokazuje da postoji prisutnost pedagogije i doživljaja, ukazuje se na smislenost. S obzirom na povezanost pedagogije sa znanošću, tim samim je činjenica smislenosti značajnija. Što se tiče stanja pedagogije u okviru znanosti, Vuk-Pavlović govori da je pedagogija upravljana putem generalnih metodičkih pretpostavljanja. Uz to, postavlja se pitanje kako odgoj gleda na svoj predmet, odnosno koja je njegova osnova, kako se pedagogija odnosi prema predmetu budućnosti. Vuk-Pavlović i ovdje ponavlja važnost osobnog odnosa koji predstavlja lice odgojitelja i lice odgojenika. Postavlja se i pitanje kako odgojitelj gleda na dijete kao objekt djelovanja pedagogije. Koliko je odgojitelj usmjeren na dijete, kako se odnosi prema njemu u pedagoškom djelovanju? Koji je cilj odgojitelja? Odgojno djelovanje trebalo bi se kretati u smjeru bogaćenja djeteta smislom, vrijednostima života. Ovo bi zaista trebao biti glavni cilj odgojitelja. Budućim naraštajima nema kraja, vrijednosti se stalno nadograđuju. Važno je reći da odgojitelj nema koristi od djeteta. Odgojiteljeva uloga jest da djetetu pruža sve vrijednosti i sva znanja kako bi dijete u svoje vrijeme imalo svoju slobodu. Mora se imati na umu da sve pohvale ili kazne koje su provođene tijekom odgoja, služile samo kao sredstvo odgajanja. Ovo Vuk-Pavlović uspoređuje s kiparom koji u svojoj radionici ima vrijedne materijale te ih radom oblikuje i nakon toga pusti ih da budu predmet doživljavanja, budućnosti. Prema tome, odgajanje se može promatrati i kao stvaranje umjetnosti. Kako god gledali na to, ne može se izbjeći činjenica da pedagoško djelovanje ima obilježja estetskog doživljavanja. Isto tako, budućnost kao predmet ima estetska obilježja. Vuk-Pavlović još kaže kako se budućnost ne može dostići. Ljudi koji prenose vrijednosti imaju samo ulogu nadati se najboljem i dati sve od sebe onome koga odgaja.

3.3. Pedagogija i filozofija

U knjizi *Ličnost i odgoj* koja je uključena u *Sabrana djela* (1996) Vuk-Pavlović piše o povezanosti filozofskih i pedagoških vrijednosti iako jedno pripada spoznaji, a drugo doživljaju. Vuk-Pavlović daje primjer metoda odgajanja koje se predlažu i provode ovisno o iskustvu ili promišljanju pa se tako filozofski mogu ustanoviti, a teorijski propitati. Međutim, ne postoje određene metode pedagoškog „spoznavanja“ u teoriji. Dakle, pedagogija djeluje unutar znanstvenog-sistematičnog svijeta kao filozofska disciplina koju čini više „čistih“ znanosti. Vuk-Pavlović smatra da pedagogija, generalno gledajući, nema jednoznačni predmet ni metode spoznavanja te se iz tog razloga oslanja na pretpostavljanje, čime se razlikuje od tzv. „čiste“ znanosti. Time zaključuje kako je pedagogija kao područje koje se bavi budućnošću neposredno povezano s obilježjima filozofije. Osim toga, pedagogiju Vuk-Pavlović gleda kao dio filozofije pa je smatrao kako se baš i ne može sa sigurnošću reći da je filozofija samo pomoć pedagogiji. On pedagogiju nedvojbeno naziva teorijski nedorečenom, onom koja stoji iza „praktične pedagogije“, ali bez onoga što je ključno da ju se naziva „čistom znanošću“. On objašnjava da davanjem uputa kako da se nešto radi u cilju da se postigne uspjeh nije nešto što bi on smatrao pravom znanošću bez obzira na korisnost takvih uputa. Razlog tome jest svrha pedagogije u otkrivanju istine i logičnosti, a ne na primjeru moći. Pedagogija se teško odvaja od filozofije isto kao što je to slučaj u odnosu ekonomije i političkih interesa. Stoga onaj tko je filozof može se baviti raznim pitanjima stvarnosti koja ga okružuju ili budućnosti koja tek slijedi, ali onaj tko je pedagog trebao bi ujedno biti i filozof.

Polić (1993) dodaje kako u svojem spisu *Filozofije i svjetovi* Pavao Vuk-Pavlović izlaže činjenicu da je svijet, s obzirom na vrijeme, određen prošlošću te da svi svjetovi ne mogu biti jednaki. S prolaskom vremena raste ono što se prikazuje kao prošlost te se djelomično ili cjelovito mijenja. Nadalje, smatra kako postoje različiti svjetovi koji imaju svoju različitu prošlost – što na kraju znači da ne postoje isti svjetovi. Isto tako, prošlost svijeta ne postoji kako bi ostao nepromijenjen, svijet se živi a prošlost djeluje te utječe i na budućnost. Ovdje se vraćamo na sam početak gdje je rečeno da prošlost svjetova nije isto što vrijedi i ovdje i za budućnost, ona nikada nije ista za sve svjetove. Budućnost nije samo želja, budućnost se sastoji od ostvarenja ciljeva (primjereno,

uspješno s materijalnim i duševnim potrebama), ali opet – ciljevi isto mogu biti različiti.

Polić (1993) svojem radu *Odgoj i svije(s)t* dodaje misli Vuk-Pavlovića. Obrazovanost može služiti socijalnim vrijednostima. Zahvatila je čovjeka čvrto i cjelovito. Međutim, ono može biti i opasno u rukama ljudi bez savjesti, iskrivljenog morala koji bi ga koristili kao sredstvo protiv duše, kulture, drugih ljudi.

3.4. Vrijednost i stvaranje

Vrednota i stvaralaštvo naslov je članka objavljenog 1937. godine u kojem se raspravlja o vjeri i vrijednosti. Vuk-Pavlović (2007) spominje vrijednosnu koncentraciju, obožavanje vrijednosti kako bi se postigao cilj, nada i bezuvjetnost. Takvo stanje i takvi osjećaji ne dolaze „izvana“ već se oni bude unutar čovjeka kojeg pokreće potreba. S obzirom na znanost, osobne vrijednosti ne mogu se dokazati, moguće ih je samo povijesno potvrditi. Zato, pojedinac koji se usudi istinski živjeti život, može težiti nadi da će njegove vrijednosti jednom biti potvrđene. U tom smislu, nitko nije siguran da je ono što čini pravi put već samo može očekivati pozitivan ishod naspram negativnog. Štoviše, onaj koji sa cijelim svojim bićem ne vjeruje u izabranu vrijednost nikada neće osjetiti punoću i smisao življenja. Uz sve navedeno, Vuk-Pavlović ne objašnjava etiku tj. moralnost koja bi imala potrebu biti oblikovana znanošću ili zakonom. Svaki pojedinac bi morao promišljati o svojim vrijednostima, kako bi se vrijednosti razvijale iz samih sebe uz načelo bezuvjetnosti. Ono što Vuk-Pavlović smatra glavnom smjernicom vrijednosti jest ljubav. Također, vrijednosti „traže“ čovjeka koji je ujedno i spreman boriti se za izabran put, sve s ljubavlju.

Zagorac (2012) to više objašnjava u radu *Vrednote i stvaralaštvo u filozofiji Pavla Vuk – Pavlovića*. Može se reći da je Vuk-Pavlović uvjeren u činjenicu da ljudi nisu na ovome svijetu kako bi besciljno živjeli već kako bi život doživjeli. Doživljaj smatra onim čime se radi iskorak svijesti u svrhu spoznaje i samospoznaje. Naime, doživljaj je sačinjen od dva obilježja, a to su svjesnost u odnosu na subjekt i predmetnost u odnosu na objekt. Svaki čovjek ima vlastitu svijest i predmetnost, to je individualni doživljaj. Nadalje, Vuk-Pavlović tvrdi kako je gotovo nemoguće da postoji ono što naziva „posljednjim uporištem“, gdje se može razlikovati ono što je valjano ili ono što

nije. To uporište opisuje kao nedefinirano, ono čime subjektivnost oslabljuje bazu za izgradnju vrijednosnih sustava. Dakako, ovdje spominje i povezanost duhovnih vrijednosti i realnosti.

3.5. Duhovnost

Vuk-Pavlović (2007) smisao života i čovjekovog postojanja povezuje sa svim svojim radovima. Istinski živjeti znači živjeti slobodu jer život nije samo prirodna zakonitost. Takvim življenjem, čovjek sam ostvaruje i kreira svoj život. Svaki pojedinac ima izbor koju vrijednost će uključiti u svoj način života te koja će vrijednost obogatiti njegovo postojanje. Nadalje, Vuk-Pavlović kaže kako ne možemo pratiti dvije različite staze odnosno vrijednosti. Sami biramo kako želimo živjeti, a time krećemo put određene vrijednosti koja nas vodi željenom cilju (smislu). Rođenjem postajemo prirodna bića, a ponajviše duhovna bića koja uz kulturne vrijednosti grade svoj smisao. Smisao želimo ispuniti kao čežnju života. Ovdje veliku ulogu igra ljubav koja nas povezuje sa samim bićem. Prema ovome mjerilu vrijednosti, čovjek će biti slobodan. Stoga, Vuk-Pavlović smatra da čovjeka pokreće vrijednosno mjerilo koje ga potiče na stvaranje. Spominje i kako čovjek sve bezuvjetno stavlja na kocku što znači da to radi onaj koji uistinu vjeruje u razlog zašto to čini. Time zaključuje kako znanost i razum ne mogu odrediti što je smisao života. Smisao života nalazi se u vrijednostima koje ljudi izabiru i time kreiraju svoju budućnost u kojoj se žele ostvariti. Takve se vrijednosti ne mogu dokazati. Spominje i pojam „žive vrijednosti“ što predstavlja vrijednosti koje se ne temelje samo na prošlim događajima; najviše se odnose na ono što se još nije realiziralo – želje koje se pokazuju kao moguće. Kako bi stvoritelj ostvario svoju budućnost i pozitivno utjecao na svijet, mora imati snažnu vjeru kojom će se suprotstaviti prošlosti i sadašnjosti. Izuzetno je važno istaknuti kako u ovoj duhovnosti Vuk-Pavlović nije mislio na religiju iako je sam bio religiozan. Bio je svjestan kako je religija jedna od pojavnih oblika vjere. Uz slobodu i stvaranje ni znanost nije bez vjere. Takvo je znanje bazirano na vrijednostima života onih koji se bave znanošću, pa i onih koji ju financijski podupiru. Vuk-Pavlović smatra kako se pretpostavke jedino mogu prihvatiti vjerovanjem, odnosno čovjek mora vjerovati da bi nešto shvatio. Također govori da znanost sve želi znati a ne želi u ništa vjerovati iako bi, generalno gledajući, bez vjere u budućnost sve bila praznina. Ipak, znanost se

oslanja na nevremenski život, na sadašnjost koja nema kraja i koja se oslanja na mogućnost prenašanja na budućnost.

4. SUVREMENI PRISTUP ODGOJU

4.1. Holistički odgoj

Sa sigurnošću bi se moglo reći da Vuk-Pavlović odgoj doživljava u kontekstu odnosa, piše Bratanić (2005). Naglašava tzv. „osobni odnos“ između odgojitelja i djeteta te smatra kako je to temelj odgojnog procesa. Djetetov život bogati se kulturom i vrijednostima na način da odgojitelj i dijete odlučuju zajedno, uvažavajući jedno drugoga. To u potpunosti odgovara suvremenim shvaćanjima odgoja.

4.2. Partnerstvo

Bratanić (2005) kaže da je Vuk-Pavlović u svojoj filozofiji odgoja, ukazao na važnost interakcije, odnosno međusobnog djelovanja odgojitelja i djeteta. Djelovanje odgoja nije samo određenje odgojitelja, nego i djeteta u prostoru koji i jedan i drugi određuju. Odgojitelji trebaju shvatiti kako odgoj nije jednosmjerni proces, to je recipročni odnos. Odgoj nije dresura, on se mora provoditi na što spontaniji način kako bi rezultiralo djetetovim lakšim prihvaćanjem. Uz spontanost kao suvremeno obilježje odgoja, Vuk-Pavlović je istaknuo i slobodu. Pod pojmom slobode uključuje i nenasilje, odgoj bez prisile, sklad i bliskost. Sve ove karakteristike pripadaju ulozi emocionalne inteligencije u odgoju. Što je sklad veći, time je i osnaženiji međuodnos odgojitelja i djeteta.

Prema Vuk-Pavloviću (1996) odgojem se može smatrati ono što podrazumijeva konstantnu vrijednost određenu fizički, moralno i intelektualno u odnosu na sveobuhvatnu vrijednosnu cjelinu. Pod odgojem se ne misli samo na vrijednosti nego i na duševnost a time i doživljaj. Shvaćanje odgoja samo kao vrijednosti izrazito ograničava odgoj. Naravno, potrebno je promatrati odgoj s obzirom na doživljaje vrijednosti pa prema tom odrediti i u kojem će se smjeru odgoj kretati. Tako se definira odgoj prema najvišem cilju, prema potpunom bogatstvu odgajanja. Proces odgajanja

ne može se nikako odvojiti od „osobnog odnosa“. Licem (tj. osobno) se prenose vrijednosti i u tome se nalazi velika moć. Takav odnos ne mora značiti da je on pedagoški, štoviše pedagoška djelatnost daje smisao po kojem se treba nešto zvati odgajanjem. Drugim riječima, djelatnost u kojoj lice igra veliku ulogu te ima karakteristike odgoja, može zaista biti odgojna djelatnost isto kao što i ne mora biti. Ovdje se Vuk-Pavlović ponovno vraća na svoje mišljenje o pedagogiji rekavši da se upravo u takvoj situaciji može vidjeti tko nesmetano prati pedagoške upute, a da uopće ne djeluje kao odgojitelj. Ne postoji najbolji odgojitelj, učitelj ni roditelj jer nekome je netko dobar, a nekome nije i tako je u svim odnosima. U nekim situacijama dijete ostane bez istinskog odgoja ili potrebnog odgojnog poticaja, možda ne zato što nije bilo sposobnosti ili prihvatljivosti od strane onoga tko odgaja, nego zbog toga što dijete nije naišlo na potrebnog odgojitelja kada je to najviše trebalo. Istinsko odgajanje temelji se na moralu, povezanosti putem slobodne tendencije lica, na održavanju odnosa sa zajedničkim smislom. Odgoj je potreban jer se vrijednosti oslanjaju na buduće naraštaje, on daje pravo na slobodu. Tamo gdje odgoja nema, nema ni smisla.

4.3. Ljubav u odgoju

U svojem radu *Suvremenost pedagoške misli Pavla Vuk-Pavlovića* (Bratanić, 2005) naglašava da bi ljubav trebala biti jedna od glavnih sastavnica odgoja, međutim u tradicionalnom se odgoju zapostavlja. Razum ne čini čovjeka - sposobnost ljubavi je ono što uistinu čini čovjeka. Vuk-Pavlović kaže kako nema druge moći pored ljubavi. To je najdublji temelj odnosa, ona gradi i razvija osobni odnos. Odgojitelji moraju biti svjesni da kroz ljubav mogu najbolje djelovati. U suprotnom, manjak ljubavi dovodi do negativnog ponašanja (agresije, asocijalnosti) te mnogih drugih problema u budućnosti. Ljubav odgojitelja je duhovna ljubav. To je ljubav u kojoj odgojitelj potiče dijete na činjenje dobrih djela, na moralnost. Odnosi se na vjerovanje u potencijal budućnosti s obzirom na prenošenje vrijednosti. U kontekstu odgojiteljske ljubavi misli se i na majčinsku ljubav. Ona uključuje požrtvornost, očekuje se da će se vrijednosti ostvariti te se teži tome cilju.

U djelima Vuk-Pavlovića (1996) tvrdi se da duša izabire vrijednosti putem svoje slobode. Na nečiju dušu utječe i druga duša, ona ne djeluje sama za sebe već uz poticaj ili prisutnost drugoga. Ovdje spominje i duhovnu ljubav koja je najmoćnija ljubav. Na

taj način, u odgojnom odnosu dijete uzvraća ljubav, zahvalnost prema odgojitelju. Time odgojitelj dobiva još više snage i volje prema odgoju što se još više očituje u daljnjem odgajanju djeteta; odgojitelj radi sve ono što po svojoj ljubavi smatra da je najbolje za dijete. Tako je Vuk-Pavlović opisao odgojiteljsku ljubav putem koje se pronalazi odgojni put i viši cilj. Opet spominje i budućnost bez koje kaže, nema nikakve ljubavi prema odgajanju. U tom smislu, voljeti odgoj znači voljeti ono što je ispred nas, što dolazi. Osim ljubavi kao važnog faktora u odgoju, važne su i vrijednosti ali ne same po sebi nego vrijednosti koje su prisutne. U tome je razlika odgojiteljske ljubavi naspram jednostranih ljubavi. Što se tiče filozofske ljubavi, ona se odnosi na cjelinu vrijednosti i razmatra ih općenito. Uspoređujući filozofsku ljubav s odgojiteljskom, ona nije usmjerena na prisutnost vrijednosti ili njihov položaj s obzirom na vrijeme u kojem se odvijaju. Filozofska ljubav predstavlja ljubav prema vječnosti, prema vrijednostima koje ne poznaju vrijeme. Time Vuk-Pavlović karakterizira filozofsku ljubav kao „nadpovijesnu“. Odgojiteljska ljubav okrenuta je više prema onome što djeluje u vremenu ili je drugim riječima iznad vremena. Nadalje, takva se ljubav još može opisati kao ljubav prema umjetnosti što predstavlja ljepotu. U ovom smislu, odgojitelj mora poznavati život koji je sačinjen od vrijednosti od onog života što to nije. Ukoliko bi odgojitelj bio vođen da u djelovanju nadvladava drugačije modele, tada ne bi bio pravi odgojitelj nego samo tzv. prorok. Vuk-Pavlović smatra da isto može, ali ne mora vrijediti za osobni stav odgojitelja prema životu. Pod time misli da bi odgojitelj tako mogao djelovati i u svojem privatnom životu prema vrijednostima i prema smislu. Međutim, kako je već spomenuto, nije takvo što smatrao obaveznim jer je ipak poštivao slobodu pojedinca. Time objašnjava da postoji više načina kako čovjek želi živjeti i prema kojoj vrijednosti će graditi svoj život. Nije samo jedan put ispravan samo zato što baš nekome odgovara. U slučaju gdje netko nameće svoj način života samo smanjuje mogućnost poznavanja prisutne vrijednosti onome kome ga nameće, a takve osobe Vuk-Pavlović smatra velikom preprekom u životu pa time i odgojiteljima. Ukratko, Vuk-Pavlović za svrhu odgojiteljeve ljubavi spominje slijedeće: „... kao što ljubav prema vrednotama i njihovoj nazočnosti navodi odgojitelja, da ljubi dušu pitomčevu, tako treba da povjerljiva i povodljiva ljubav prema duši odgajateljevoj postupno rađa u pitomca život ispunjen ljubavlju prema vrednotama, njihovu doživljavanju i dobrima, po kojima se prikazuju.“ (Vuk-Pavlović, 1996; str. 73)

4.4. O empatiji

Bratanić (2005) zaključuje da Vuk-Pavlović pojam obazrivosti objašnjava kao ponašanje u kojem ne činimo ništa što bi moglo povrijediti neku drugu osobu. Danas bi taj pojam podrazumijevao termin empatičnosti, a uz obazrivost spominje i termin „umaštavati“ koji bi imao slično značenje. U svakom slučaju, u suvremenom odgajanju ističe se empatija kao važan dio procesa. Empatija je korak prema uspješnoj komunikaciji i razumijevanju.

4.5. Osobnost odgojitelja

Nije upitno da na osobnost odgojitelja utječe njihov rad, Bratanić (2005) objašnjava Vuk-Pavlovićeve misli. Vuk-Pavlović je uz kriterije za nastavnike, postavio i odgojne kriterije od kojih je najviše poznata ljubav odgojitelja prema djeci kao najveća snaga i sveobuhvatna punoća. Tako je postavio zahtjeve za osposobljavanje nastavnika, rekavši da bi trebala postojati ustanova u kojoj bi se „odgajali“ za svoj rad i sposobnosti.

4.6. O individualitetu

Polić (2001) je u svoj rad uključio važne misli iz Vuk-Pavlovićevog djela *Ličnost i odgoj* te piše da se individualitet ili kolektivitet odnosi na pojave nastale u suprotstavljanju istinskog odgoja. Ovdje odgoj predstavlja napetost pojedinca i zajednice, a cilj je da se pojedinac razvije u osobu koja sa svojom osobnošću može doprinositi svojoj zajednici. Taj proces odvija se kroz slobodu. Kada se to postigne, pojedinac i zajednica čine svoju bit. Pojedinac ima svoje posebnosti kao što ima i svoju volju, a sredstvo za ispunjenje interesa mu pruža zajednica. Ovo dovodi do zaključka da pojedincu zapravo ne treba zajednica nego kolektivitet sačinjen od pojedinaca koji će mu se podvrgavati. Takvom kolektivitetu treba volja koju će oni pratiti te se ovdje pojedinac i kolektivitet nadopunjuju.

5. ESTETIKA I UMJETNOST U ODGOJU

Autorica Deronjić (2016) iznosi kako Vuk-Pavlović smatra da je odgoj izuzetno povezan s umjetničkim stvaranjem. Govori kako su funkcije doživljaja estetike dio pedagozijske radnje. Ističe se veza budućnosti i ljepote. Estetski doživljaj stvara novu sliku života, umiruje nas i na trenutak udalji od svakodnevice. Spominje i dva svijeta: stvarni svijet i onaj estetski koji nadalje objašnjava kao slobodnu igru. Estetski svijet može se činiti kao puka mašta, ali na kraju ipak nije manje realni svijet od onog „stvarnog“. Estetski doživljaj odnosi se i na prihvaćanje različitosti i razumijevanja; sve u cilju stvaranja jedne čvrste zajednice. Estetski odgoj može biti proces stvaranja ideala, a sposobnost ovisi o etičkoj očitosti. Uz intelektualni i moralni odgoj, ne smije se zapostaviti estetski odgoj. Oni se trebaju međusobno nadopunjavati kako bi odgoj dobio svoju cjelinu. Pod pojmom estetike ne misli se samo na uočavanje nečeg što se sviđa, pravi smisao estetike odnosi se na slobodu, nesebičnost, sklad. Umjetnost ne utječe na čovjeka da bude bolji, pametniji i slično, ali ga čini stvarateljem estetskog doživljaja. Vuk-Pavlović odvaja umjetnički i estetski odgoj. Umjetnički odgoj obilježava obrazovanje umjetnika ili djelatnost koja pomaže razumijevanju umjetnosti. Estetski odgoj smatra kao pravilan pojam u odgoju jer su potrebni umjetnina i subjekt. Kako bi sposobnost estetskog doživljaja bila uspješna, prvo odgojitelj mora imati takve sposobnosti da djetetu može pomoći. Estetski odgoj najizraženiji je u djetinjstvu, s njime se tada treba početi zato što daje temelje sastavnicama odgoja (slobodi, skladu). Djeca će često više obratiti pozornost kada im se kaže da neki njihov postupak nije bio lijep nego da je bio neprimjeren ili slično. To je tako jer djeca još nisu u mogućnosti razlikovanja vrijednosti, uz izuzetak estetskih. Estetski odgoj razvija se i u socijalni odgoj kada se osvještava dijete da pripada zajednici. Između ostalog, jedan od ciljeva estetskog odgoja je razvijanje osjećaja za sudjelovanje u zajednici, čime dijete kasnije u životu postaje prenositelj vrijednosti.

5.1. Struktura estetskog doživljavanja

U radu *Djelovnost umjetnosti* Vuk-Pavlović (2008) uopće ne sumnja u prisutnost estetskog doživljaja u odgajanju. Međutim, postoje pojedinci koji vjeruju u pasivnost ovog procesa. Uvjereni su da doživljaj nije toliko važan, svode sve na neku beznačajnu

razinu i time zatvaraju oči pred nečim što je očigledno. Osim toga, takvi neće htjeti vidjeti ulogu psihičke funkcije odnosno djelatnosti. U tome isto stoji doživljaj, kojeg se ponovno susreće ali i izbjegava. Estetsko djelovanje sastoji se od volje, snage i napora isto kao i npr. logička djelatnost. Jedini razlog zašto se estetsko djelovanje može činiti pasivno je to što nije usmjerena na dohvatljiv predmet nego na predmetnu realnost koja je na koncu nadopuna estetskom doživljaju. Ovo obilježje Vuk-Pavlović opisuje kao spontanu reakciju na predmet. Prividno estetsko djelovanje je usmjerenost na samu sebe. Lako je takvim razmišljanjem zaključiti da ono djeluje samo u psihičkoj funkciji kao neki doživljeni dojam u kojem prevladava pasivnost. Usprkos tome, predmet može svakako biti aktivan što se tiče doživljavanja estetike čak i onda kad se pretpostavlja da se podliježe dojmu. Razlog tome su procesi koji se odvijaju u čovjeku kako bi aktivno razvili doživljaj gdje se umjetnost pronalazi kao nešto što se može promatrati i osjetilima doživjeti. Pojedinaac koji uživa u estetici onog što vidi, posjeduje prilično isti osjećaj kao i onaj tko stvara takvu umjetnost. Ovo se razlikuje samo u nastanku. Umjetnik svoj doživljaj kreira oko ideje, a to se može bolje objasniti kroz primjer kojeg je dao Vuk-Pavlović – to je kao kada se logički doživljaj prenese u rečenicu.

Nadalje, Vuk-Pavlović estetski doživljaj povezuje i sa svojim stavom o svjetovima. Sa sigurnošću razrađuje ideju o nedostižnom svijetu koji se odvija u ljudima u procesu estetskog doživljaja. U takvom svijetu ne prevladavaju strogi zakoni koje poznajemo, nema briga, nema ničeg što nas inače tereti. Govori kako je taj svijet kao neka igra u djelovanju estetike, igra koja je iluzija koje smo ipak svjesni. Ova ideja mogla bi se nazvati kao idejom svijeta u svijetu. Svijet u kojem se doživljava lijepo, skladno, iako je možda u nekim slučajevima privid. Zatim, postavlja se još jedno bitno pitanje. Nisu li prethodno opisani svijet i svijet „zazbiljnosti“ isti? Vuk-Pavlović svijet „zazbiljnosti“ dodatno pojašnjava kako se ne može poreći da je taj svijet realan, sasvim nama prirodan. U tom okviru spominje i pojam „naivni realizam“ koji veliku količinu pažnje usmjerava na objekt i na objektno ostvarenje gdje sve više prevladava realističnost u odnosu na predmet koji je zapravo stvaran. Naime, gledajući na doživljaj kao neku cjelinu ono dobiva karakter zazbiljnosti ali nekog drugog smisla prema predmetu ili funkciji. Razlog leži u djelovanju empirijskog predmeta. U ovom slučaju i sam naziv zazbiljnosti može se protumačiti kao „nezazbiljno“. Ovako shvaćanje dovodi do sastavljanja kompleksa zazbiljnosti što može biti zbunjujuće ili

konfliktno. Već u vrijeme filozofskog djelovanja Vuk-Pavlovića, psiholozi su zauzeli stajalište da su mlađi naraštaji vođeni estetikom. Kazali su da umjetnički nadareni pojedinci postaju ranije zreli i da se to može primijetiti još u ranom djetinjstvu gdje se umjetnost ostvaruje u obliku dječje igre. Postojale su tvrdnje da estetika nema točno određeni pojam što ponovno dovodi do nekog konflikta jer estetika ujedno ima ali i nema pojam u sebi. Doživljaj umjetnosti drugačije se odnosi prema vrijednostima tj. svakako nije bezuvjetan. Uvjet predstavlja kvalitetu neke vrijednosti koja je sastavni dio nekog neovisnog područja vrijednosti. Ovime se vraća na prisutnost pojma u umjetnosti gdje Vuk-Pavlović pretpostavlja da doživljaj sigurno sadrži pojam, uz uvjet djelovanja zazbiljnim karakterom. Zapravo se može reći da postoje dvije strukture doživljaja u kojim prevladavaju prisutnost pojma i zazbiljnosti. Zaključuje Vuk-Pavlović da ne postoji sasvim pravi sadržaj u doživljaju estetike; onaj koji bi bio jednostavno estetski i da ne bi u neku ruku usmjeravao na predmetnost. Dodaje da estetski doživljaj ne mora uvijek počivati na estetskom obliku vrijednosti, on tako nije savršen ni upotpunjen.

5.2. Estetski odgoj

Vuk-Pavlović (2008) tvrdi da ljudsko biće ne može osjetiti punoću života ukoliko zanemaruje utjecaj estetike na samoga sebe. Onaj koji je shvatio što zapravo znači estetski doživljaj biti će svjestan njegove vrijednosti. Takav će pojedinac imati najviši sveobuhvatni doživljaj lijepoga, još više što će dobivati uvid u neke druge ili njemu nove vrijednosti, a time širi svoj pogled na svijet. Vuk-Pavlović ponovno ukazuje da estetski doživljaj nije samo puko doživljavanje onog što je lijepo. Da je tako, ne bi imalo svoju svrhu. Dodaje da je estetski doživljaj ujedno Božji dar jer nam daje sredstvo čime se postiže skladnost i sloboda od egoizma. Time su postavljeni temelji estetskog odgoja koji se sastoje od estetskog doživljaja te sadržaja ili ideja koje su stalno aktivne. Međutim, ovo ne znači da se samo tako definira estetski odgoj. Sklad i sloboda glavni su orijentir estetskog doživljaja.

5.3. Mogućnost estetskog odgoja

Ulogu estetike s vremenom Vuk-Pavlović (2008) još više produbljuje. Obrazovanje u sebi sadrži umjetnost u neposrednom smislu te je zato sredstvo estetskog odgoja. Odgoj u svojoj djelatnosti želi dočarati određene subjekte, ali ne može biti upotpunjena samo sa time jer joj je potrebno obuhvatiti čovjeka u cjelini. Odgoj nikako ne bi mogao biti usavršen samo specifičnim vrijednostima npr. samo znanjem koje je dijete postiglo. Odgojna djelatnost mora shvatiti da će se pojedine vrijednosti na kraju uskladiti u cjelinu. To se događa zato što su estetika i odgoj na istoj razini jer i pedagogija pronalazi svoju svrhu u skladu i slobodi. Pedagogija i estetika zajedno djeluju u cilju oblikovanja djetetove osobnosti. Ovim vrijednostima odgojitelj raspolaže kao temeljima za smisao odgajanja. Vuk-Pavlović sa čvrstim stavom zaokružuje ovu temu s nekoliko misli. Smatra da se ne bi trebala propustiti prilika za prenošenje vrijednosti, one bi se morale konstantno potvrđivati u pozitivnom obliku pa se prema tome nikako ne smije zaboraviti estetski odgoj. Međutim, Vuk-Pavlović zna da se takav pristup odgoju i obrazovanju neće moći maksimalno ostvariti. Uzrok tome je kultura u kojoj se pedagoško djelovanje nalazi. Na kulturu se neizbježno nadovezuje to da se prvotno mora odrediti u kakvoj se točno kulturi nalazi s obzirom na povijest, filozofiju, društvo. Sve je ovo u svojem radu, Vuk-Pavlović predao budućim naraštajima koji će ovu stavku još više istražiti. Nije nimalo sumnjao u sposobnost budućnosti.

6. BILJEŠKE I MISLI

6.1. Etika

U svojim bilješkama Vuk-Pavlović (1983) iznosi razmišljanja o etičkim postupcima. Kaže kako nitko nije prisiljen etički djelovati odnosno nema takvu obvezu. Nadalje, pod etikom podrazumijeva činjenje onog što je dobro pa će se pojedinac tako dobrom osobom i smatrati. Ovo još više objašnjava riječima ako želimo činiti dobra dijela trebali bi se u tome smjeru kretati i tako se ponašati. Zatim, govori kako je čovjek obavezan samo legalno djelovati u sustavu društva, zakona prema kojima se očekuje i/ili se zahtjeva da se čovjek ponaša na društveno prihvatljiv način. Tako se može reći da je pojedinac zapravo prisiljen ponašati se na određeni način jer mu inače prijete neka kazna. Ovo naziva heteronomnim djelovanjem. S druge strane, spominje autonomno djelovanje pod kojim podrazumijeva samo ono gdje se pojedinac opredjeljuje za nešto što izuzetno voli i što ga opčinjuje. U takvoj situaciji, moguće je i da čovjek samo misli kako je na višem nivou od heteronomije. Zbog toga zaključuje kako je etički stav ljudi konstruiran od misli, ako se želi „postati“ određena ličnost tada se treba na određeni način ponašati, odgajati, živjeti i slično. Iz toga proizlaze razne etike koje odgovaraju raznim opredjeljenjima koje nude savjete, upute i opisuju pogodne tipove osoba za određeni poziv. Naposljetku tvrdi, svaki filozof iznosi svoj stav o opredjeljenju s obzirom na njegov način življenja.

6.2. O sreći

Vuk-Pavlović (1983) piše kako se pravom srećom naziva mogućnost obožavanja tj. potrebno je nekoga ili nešto obožavati da bi se osjetila takva sreća. Koristi termin 'obožavanje' jer ono opisuje najveću ljubav. Sreća ovisi o pojedincu, o njegovom objektivnom ili subjektivnom shvaćanju onoga što voli.

6.3. O etici u Vuk-Pavlovića

Na etiku se nadovezuje Polić (2005) koji piše, usprkos brojnim filozofskim spisima, kao Vuk-Pavlović nikad nije ništa napisao o etici ili moralu. U djelima u kojima se najviše bavi odgojem, te riječi spomene samo ponekad i ne zadržava se na njima. Postavlja se pitanje, zašto? Brida govori kako je pred kraj svojega života, Vuk-Pavlović namjeravao upotpuniti sve ono što je dotad napisao jer je smatrao kako nešto nedostaje. S druge strane, Temkov tvrdi kako Vuk-Pavlović nikada nije niti namjeravao napisati nešto o etici i da je pisanje o tome velika greška. Prema bilješkama koje je pisao Vuk-Pavlović, može se tek naslutiti da je smatrao kako njegova etika ne bi bila uobičajena već univerzalna koju je možda smatrao neizvedivom. Uz to, postojala je i problematika budućnosti. Naime, smatrao je kako priroda nema svoju budućnost (uključujući čovjeka i životinje), što bi značilo da ne bi bilo vrijednosti ni etike. Upravo iz tog razloga, čovjeka ne svrstava u prirodu, već u kulturu, odnosno čovjeka smatra kulturnim bićem. Iz toga proizlazi da se vrijednost prenosi odgojem.

7. MIŠLJENJE O JOHNU LOCKEU

Autor Papo (2016) osvrnuo se na usporedbu Vuk-Pavlovića i John Lockeja, jednog od najpoznatijih britanskih filozofa. U svojim djelima Vuk-Pavlović iznosi svoj stav prema Lockeu u odnosu na filozofiju odgoja, spoznajnu teoriju i politiku. U svojim najranijim radovima, Vuk-Pavlović piše o spoznajnoj teoriji: *Spoznaja i spoznajna teorija. Metodologički pokušaj s osobitim obzirom na problem očitosti* 1920. zatim *Spoznaja i spoznajna teorija* 1928. Što se tiče spoznajne teorije John Lockeja, Vuk-Pavlović nije se složio s kritiziranjem supstancije, kauzaliteta i zakona. Lock je u svojem radu *An Essay Concerning Human Understanding (Ogled o ljudskom razumu)* iz 1690. godine uvelike kritizirao termin supstancije. Njegov stav temeljio se na tvrdnji da kao ljudi nemamo čistu zamisao što je zapravo supstancija. O kauzalitetu je mislio da je moguće sagledati svaku ideju kao nešto što kreće iz postojanja druge ideje bez imalo svijesti o tom djelovanju, a za zakon je tvrdio da se sve odvija prema nama nepoznatome zakonu gdje mi imamo samo eksperimentalnu spoznaju. S tim Lockeovim stavovima Vuk-Pavlović se nije slagao – čak je u svojem radu *Spoznaja i spoznajna teorija* istaknuo da su takve kritike samo prigodne za teorijsko-znanstvene potrebe te da im je to jedini cilj. Iz rada *Mogućnost i granice estetskog uzgoja u vidu individualne i socijalne pedagogike* iz 1922. može se iščitati kako se Vuk-Pavlović slagao s promišljanjima John Lockeja što se tiče odnosa filozofije i odgoja. To vidimo u načinu kako je opisao stav Johna Lockeja da se mladi konačno mogu odvojiti od obitelji, okoline u kojoj su odrasli te kako mogu poći svojim putem otkrivanja novog svijeta gdje su prepušteni sami sebi i svojoj moralnosti. Između ostalog, Vuk-Pavlović se slagao s tim stavom jer i on ima stajalište da uspjeh odgoja leži i u samom djetetu tj. u djetetovoj odgojivosti. Pritom, zaključuje se kako je Vuk-Pavlović imao slične zamisli kao i Lock u svom djelu *Some Thoughts Concerning Education (Neke misli o odgoju)* objavljenom 1693. godine. Oba filozofa smatrala su kako se jednom dijete mora “otrgnuti” i poći svojim putem koji će ga još više obogatiti kao pojedinca te se taj proces uzima kao zadnji korak odgajanja.

8. PJESNIŠTVO

Pjesništvo Vuk-Pavlovića razradila je autorica Deronjić (2016). Ono što je trajno obilježilo Vuk-Pavlovića bilo je vrijeme kad je poslije Drugog svjetskog rata bio potjeran s profesorskog mjesta i kad se suočio s velikom nepravdom. Puno je promišljao o tadašnjoj društvenoj situaciji i negativnosti te ga je to potaknulo na pisanje prvog pjesničkog djela, zbirke pjesama *Zov* (1964.). Zbirka se sastoji od 111 pjesama („rijekova“), šest ciklusa (Čedu, Vremenima, Čovjekolikome, Očovječenome, Čovječnome, Čovjeku) i posvećena je sinu Stanimiru. U uvodnom dijelu zbirke Vuk-Pavlović piše kako ovim pjesmama čitatelja potiče na razmišljanje i da se u njima pjeva i o odgojnim motivima. Naziv zbirke *Zov* služi podsjećanju čovjeka da je prije svega duhovno i moralno biće. U prva dva ciklusa istaknuto obilježje jest budućnost, a time i smisao ljudskog postojanja. U pjesmama zagovara stvaranje (odgoja, znanosti, umjetnosti) kao prenašanje vrijednosti u budućnost. Zatim, kao temelj svoje filozofije odgoja objašnjava četiri stupnja: čovjekolikost, očovječenost, čovječnost, čovjek. Kao što i inače ističe, Vuk-Pavlović i u svojem pjesništvu spominje važnost čovjeka u težnji za smislom, razvojem, za budućnošću. Svakako se mora priložiti i činjenica da je u svojim bilješkama pisao o Bogu kao mjerilu vrijednosti, vodio se kršćanstvom kao primjerom života kakvim bi se trebalo živjeti. U prvom stupnju osvrnuo se na politiku koja je u to vrijeme vladala te iz tog proizlazi pojam čovjekolikost. Taj pojam opisuje kao zvijer zamaskiranu u čovjeka. Netko tko se ničeg ne boji i ne srami, usudi se raditi sve i svašta, pa čak i po pitanju tuđeg života. Pravi čovjek bi se takve maske trebao bojati jer mu ne donosi ništa dobro. Sve dokle takva zvijer vlada, čovjek će se osjećati kao njezin sluga i ništa više. Djeluje nemoralno i stavlja ljude pod utjecaj svoje sile. Za samu sebe misli da je zvijer velika i moćna, a zapravo nije ni svjestan koliko duboko tone. Nije pošteno uzdizati sebe udarajući sve druge kako bi tako prikazali lažnu sliku o svojoj moći. Vuk-Pavlović takvo vladanje oštro kritizira, takovom čovjeku poručuje neka samo ratuje ali neka i zna da je „od gonitelja gonjeni bolji“. U drugom stupnju priča o čovjekovom životnom putu prema pravoj osobnosti. Uspoređujući ga s prije opisanom zvijeri, ovaj čovjek je isto zao ali se uzdiže na skali koju je odredio Vuk-Pavlović. Opisuje ga kao nekog tko se pretvara da voli svoju državu i ljude koje ima oko sebe, glumata ljubaznost, a zapravo je potpuno drugačija osoba. Ipak voli nasilje, zastrašivanje, sigurno neće ratovati za svoju domovinu i pun je laži. Uz sve loše što Vuk-Pavlović o njemu govori,

na kraju se ne može odlučiti treba li ga osuđivati ili ga žaliti što je takav. Zatim, na red dolazi karakterizacija čovječnog. On je moralno napredovao u odnosu na prvi stupanj, ali nije sasvim pravi čovjek kakav se zaista treba biti. Ovaj čovjek je svjestan svoje odgovornosti i slobode kojom može baratati samo u okviru zakona i kazne. U ovom ciklusu, Vuk-Pavlović želi reći da se treba voditi istinom i dobrotom prema putu višeg cilja koji često zna biti nelagodan. Svakako, treba imati na umu da bez obzira na to, možemo svjedočiti željenom ishodu. Naposljetku, u najboljem svjetlu objašnjava se tko je pravi čovjek. Takvome bi trebali svi težiti izabirajući smjer prožet duhovnošću pa time i vrijednostima. Osim što pravi čovjek takve vrijednosti živi, on ih i prenosi na druge ljude te posebno na budućnost. Iako je ovo čemu se najviše teži – ne uspije svaki čovjek doći do ovog stupnja visoke svijesti.

Značajno je to što Vuk-Pavlović u spomenutoj zbirci uspoređuje čovjeka sa zvijeri, kao sa nekom životinjom. Ovu usporedbu koristi kako bi na što bolji način prikazao razinu čovjekove osviještenosti. Naime, želi reći da je razlika u zvijeri i čovjeku to što pravi čovjek zna koja je njegova odgovornost, a zvijer ne. Osim opisanih stupnjeva često spominje smrt i ljubav kao ključne točke života. Smrt je sastavnica naših života, kada dođe na vrata ne može joj se pobjeći i to je jednostavno tako. Međutim, Vuk-Pavlović ne gleda na smrt kao nešto negativno. Naprotiv, smrt vidi kao početak nečeg novog i kao „posljednju riječ života“. Onaj koji prihvati smrt može živjeti punim smislom. Realnost smrti može utjecati na to kako će se netko u životu ponašati. To može biti egoistično ponašanje da radi što god može jer će ionako umrijeti ili, nasuprot tom, stvaralačko ponašanje gdje je prisutna svijest o prenašanju vrijednosti i moralnosti jer budućnost uvijek iznova dolazi. S druge strane, ljubav u životu čovjeku daje poticaj za stvaralaštvo nakon smrti i daje mu svrhu. Vuk-Pavlović tvrdi da je pojedinac na višoj ljestvici kad istinski osjeti odvojenost osjećaja od želje za moći i kada je spreman za nove spoznaje koje se postižu kroz volju i ljubav. Ta želja za moći dolazi iz čovjekovog nagona za preživljavanje, a javlja se i želja za duhovnim vrijednostima pa je na čovjeku da izabere kakav će biti i čime će se voditi kroz život. To je bitka koju čovjek vodi sam sa sobom.

Zbirka *Zov* nije jedina zbirka koju je napisao Vuk-Pavlović. On je autor i zbirke *Razvaline* iz 1964. godine. Može se naći i pod imenom *Skopski soneti*. Zbirka ima 33 soneta, a inspirirana je potresom u Skopju godinu dana ranije. Taj ga je događaj potaknuo na osvještavanje osjetljivosti života kojeg ponekad uzimamo zdravo za

gotovo. Uz to povezuje i teme iz prijašnje zbirke *Zov* kao npr. stvaranje, ljubav i dr. Još jedna tema o kojoj piše jest odsustvo čovjeka kojeg čak naziva robotom. Naime, svoju zabrinutost je već prije iznio u radu *Pogled na kulturno-povijesna smjeranja* gdje je pisao o novom dobu tehnologije. Mislio je da se želi nadvladati čovjeka putem stvaranja navike za tehničkim razmišljanjem. Smatra kako time čovjek gubi svoj prvobitni smisao. Tehnologija početkom 20. stoljeća nije se temeljila na etičkim sadržajima, vjera se odvojila od znanosti i umjetnosti gdje se cijenjenje vrijednosti polako gubi. U kontekstu priča o povijesti u smislu da svaki život prolazi kroz nešto što je teško pa ovdje kultura igra ulogu. Kultura mora obogatiti život čovjeka, a ne stavljati ga u situaciju gdje je bačen u sukob sa samim sobom. Vuk-Pavlović traži od čovjeka da se trgne od takvog sistema te da pronade sebe u svjetlu kakvom zapravo jest. Između ostalog, mora biti svjestan svoje uloge u zajednici te u njoj djelovati prema etičkim usmjerenjima. Vrijednost ne može djelovati bez mogućnosti ostvarivanja. Stvaranje tako nailazi na prepreke poput nerazumijevanja, odbijanja razmišljanja o nečemu što ne želi, ljubomore i drugih postupaka. Kao ohrabrujuće riječi, Vuk-Pavlović iznosi svoj stav da stvarati znači obožavati vrijednosti – toliko da pojedinca stvaratelja to ispunjava i stoga ga potiče da čvrsto ide putem koji zna biti težak. Nadalje, Vuk-Pavlović spominje da se kao ljudi moramo oduprijeti sustavu koji je moralno iskrivljen jer u suprotnom čovjek neće dobro živjeti.

Deronjić (2016) zaključuje kako u spomenutoj zbirci prevladava trud Vuk-Pavlovića koji sa svojim riječima želi dotaknuti pojedinca i ukazati mu na kritičnu situaciju u kojoj je nalaze vrijednosti. Bez ikakve se sumnje taj filozof brinuo za dobrobit čovječanstva što je jedna od njegovih prevladavajućih karakteristika.

9. ZAKLJUČAK

Ovaj rad daje natuknice o nekim filozofskim pitanjima obzirom na odgoj i obrazovanje u misli Vuk-Pavlovića, i to kroz poglede drugih autora. Prikaz tih vrijednosti koje zastupa Pavao Vuk-Pavlović postaje poticaj za njihovu realizaciju u stvarnosti. Poseban naglasak je međudjelovanje, dvosmjerna komunikacija, ljubav i uključivanje estetike u odgojno-obrazovni proces. Na svoj način iste misli su prisutne i u njegovom pjesništvu.

Jedna od glavnih poruka Vuk-Pavlovića jest da se nastojimo usavršavati, kao ljudi i kao pojedinci koji prenose vrijednost na buduće generacije. Koliko je znao i mogao, i sam Vuk-Pavlović se trudio nasljedovati taj visoki cilj. Poručuje da onaj koji vjeruje u dobrotu i smisao svojeg cilja, mora zanemariti buku koju stvaraju oni koji se tome protive.

O važnosti ovog filozofa piše Zenko (1997, str. 403): „Vuk-Pavlović je jedan od malobrojnih hrvatskih filozofa koji je uspio promisliti i domisliti cjelinu bitnih filozofijskih pitanja. (...) Ako je ikojemu hrvatskom filozofu uspjelo upravo filozofiju prepoznatljivo učiniti "duhovno-svjetotvornim" elementom, onda je to uspjelo Vuk-Pavloviću.“

LITERATURA

1. Bratanić, M. (2005). Suvremenost pedagoške misli Pavla Vuk-Pavlovića. *Filozofska istraživanja*, 25 (2), 273-279. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/202179>
2. Jurić, H. (1997). Franjo Zenko (ur.), *Novija hrvatska filozofija. Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 23. (1-2 (45-46)), 245-254. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/81829>
3. Metesi Deronjić, Ž. (2016). Filozofija u pjesništvu Pavla Vuk-Pavlovića. *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 42. (2 (84)), 421-452. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/178836>
4. Metesi Deronjić, Ž. (2016). Rana Vuk-Pavlovićeva gledišta o ulozi estetike i umjetnosti u odgoju ličnosti. *Metodički ogledi*, 23 (2), 55-67. <https://doi.org/10.21464/mo44.232.5567>
5. Papo, D. (2016). Vuk-Pavlovićevi stavovi o Lockeovu nauku. *Metodički ogledi*, 23 (2), 29-41. <https://doi.org/10.21464/mo44.232.2941>
6. Polić, M. (1993). *Odgoj i svije(s)t*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
7. Polić, M. (2001). *Čovjek, odgoj, svijet: Mala filozofijskoodgojna razložba*. Zagreb: Radionica Polić.
8. Polić, M. (2001). *Život i djelo Pavla Vuk-Pavlovića*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
9. Polić, M. (2004). Pavao Vuk-Pavlović i filozofija odgoja u Hrvatskoj. *Metodički ogledi*, 11 (1), 75-78. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/6120>
10. Polić, M. (2005). Zašto Pavao Vuk-Pavlović nije napisao etiku? *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 31 (1-2 (61-62)), 289-301. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/68116>
11. Vuk-Pavlović, P. (1983). Misli i bilješke. *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 9. (1-2 (17-18)), 163-202. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/88503>
12. Vuk-Pavlović, P. (1996). *Filozofija odgoja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
13. Vuk-Pavlović, P. (2007). *Biblioteka Sabrana djela: 3*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
14. Vuk-Pavlović, P. (2008). *Djelovnost umjetnosti*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.

15. Zagorac, I. (2012). Vrednote i stvaralaštvo u filozofiji Pavla Vuk - Pavlovića. *Cris*, XIV (1), 298-305. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/101217>

Kratka biografska bilješka

Zovem se Stella Šestak i rođena sam u Varaždinu 03. 06. 1998. godine. Završila sam V. osnovnu školu u Varaždinu nakon čega sam pohađala Gospodarsku srednju školu, smjer hotelijersko-turistički tehničar.

U ulozi najstarije sestre u obitelji bila sam potaknuta na promišljanje o odgoju još za vrijeme pohađanja srednje škole. Moju je pažnju često okupljala literatura vezana uz odgoj u kojoj bi se iznosila razna gledišta vezana za pristup odgoju, a zbog velike zainteresiranosti i ljubavi prema djeci odlučila sam upisati studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Osim odgoja i rada s djecom, zanima me i područje digitalnog marketinga u kojem se nastojim usavršiti u slobodno vrijeme. Uz to, iznimno volim strane jezike od kojih razumijem, govorim i pišem engleski jezik, a njemački i francuski jezik razumijem, govorim i pišem na početnoj razini.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Stella Šestak, vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam samostalno napisala ovaj završni rad: Značaj i taksonomija vrijednosti u djelima Pavla Vuk-Pavlovića.

POTPIS:

Izjava o javnoj objavi rada

Naziv visokog učilišta

IZJAVA

**kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i javno objavi
moj rad**

naslov

vrsta rada

u javno dostupnom institucijskom repozitoriju

i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).

U _____, datum

Ime Prezime

OIB

Potpis
